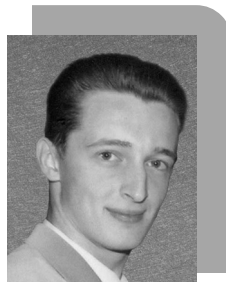

А. В. ГОЛОВИНОВ

Andrij V. Holovynov

ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Abstract. *The article given contains the analysis of the process of social mobility in modern Ukraine. The main accent is made on the place of vocational mobility within a social mobility structure. By the example of bodies internal affairs' activity the professional mobility is rated to be a factor of efficient work of the social institute as a whole.*

Зараз у світі проходять істотні політичні, економічні та соціальні зміни. Україна не залишилась осторонь цієї тенденції, обравши курс на становлення правової демократичної держави, що передбачає реформування всіх соціальних інститутів. Значної уваги при цьому вимагає реформування всіх сфер інституту органів внутрішніх справ (ОВС), тому що саме він повинен служити захисту прав людини та втілювати завдання утвердження правової демократичної держави.

Реформа ОВС насамперед передбачає трансформацію соціальних відносин, пов'язану з переоцінкою пріоритетів і цінностей, якими керуються працівники міліції у своїй професійній діяльності. Зокрема доміну-

ючим повинен стати захист прав людини, її честі та достоїнства, а інтереси особистості – пріоритетними відносно інтересів держави. Ці вимоги висувають на перший план проблеми, пов'язані з науковим обґрунтуванням подібних змін.

Останнім часом прийнятий ряд програм щодо забезпечення ефективної взаємодії міліції та населення, підвищенню авторитету та іміджу ОВС у громадській думці. Однак переорієнтація цінностей у діяльності міліції передбачає не тільки зміни у ставленні до громадян, але й до особистості працівника ОВС. Сказане передбачає формування нового погляду на організацію всієї системи соціальних відносин в ОВС. Причому, важливим є виз-

начення шляхів максимально ефективного використання професійного потенціалу та професійної мобільності (за аналогією із соціальною мобільністю), що дозволяє створювати умови кар'єрного росту працівників, підвищення їхнього соціального статусу, з одного боку, і зміцнення кадрового корпусу ОВС – з іншого.

Даний напрям стосовно діяльності міліції, особливо його соціальний аспект, практично не досліджений, не розроблений ні на теоретичному рівні, ні на практичному. У цьому і вбачається наукова новизна дослідження проблеми. Першим кроком у реформуванні даної діяльності повинно стати коригування існуючої кадрової політики, переорієнтація її на особистість працівника з метою максимально ефективного використання процесу професійної мобільності та потенціалу кожного працівника для підвищення якості діяльності міліції в цілому.

Актуальність подібних реформ полягає в тому, що ситуація загальної нестабільності як у державі в цілому, так і в інституті ОВС зокрема, спричиняє високу плинність кадрів, а отже – й неможливість максимальної реалізації професійних якостей, що веде до загального зниження ефективності діяльності міліції.

Одним із можливих шляхів вирішення цієї проблеми є розробка й обґрунтування такої системи організації процесу соціальної мобільності, з урахуванням нових вимог до системи соціальних відносин в ОВС України, яка дозволила б прогнозувати та створювати ефективний резерв кадрів, визначати оптимальну спеціалізацію й посаду для кожного конкретного працівника й виявляти кращих і найбільш здатних, пропонуючи їм відповідальні й керівні посади.

Мета нашої роботи над цією проблемою полягає в розробці й обґрунтуванні такої системи підбору і розміщення кадрів, яка була б орієнтована на пошук і створення умов, за яких кадрові ресурси використовувалися б максимально ефективно. Передбачається розробити методiku оцінки професійного потенціалу працівника для виявлення таких суб'єктивних і об'єктивних умов, за яких працівник зміг би максимально реалізувати свої здібності.

Усе зазначене повинно вплинути на підвищення якості діяльності ОВС у цілому, знизити плинність кадрів, допомогти створити корпус кваліфікованих працівників-професіоналів і підвищити авторитет та імідж міліції в суспільстві.

Науковою розробкою різних аспектів проблеми соціальної мобільності займалися в різних сферах науки, насамперед у соціології, кадровому менеджменті, юриспруденції, акмеології і психології, ряд таких відомих закордонних і вітчизняних соціологів, як П. Сорокін, Р. Мертон, Т. Парсонс (теорії стратифікації і структурний функціоналізм); П. Штомпка, Е. Гідденс (теорія соціальних змін); Д. Мід, П. Блау, Д. Хоманс (символічний інтеракціонізм); А. Хабермас (соціальний прагматизм); Р. Лінтон, Я. Морено (рольові теорії); психологів та акмеологів – Л. Виготський, А. Деркач, Н. Кузьміна, І. Семенов, Г. Михайлов, а також фахівців кадрового менеджменту в ОВС – А. Бандурка, В. Соколов, В. Медведєв, А. Шаповалов, В. Кожевников, Л. Гранат.

Концептуально найактуальнішими з точки зору відображення суті та особливостей соціальної мобільності, взагалі, на наш погляд, залишаються праці П. Сорокіна, такі як "Соціаль-

на і культурна мобільність” (1927 р.), «Людина. Суспільство. Цивілізація». Вони можуть слугувати пріоритетною основою для розкриття змісту явищ соціальної мобільності, умовах сучасного суспільства, чинників, що на неї впливають, опису видів і закономірностей соціальної мобільності.

Описуючи соціальний простір, Сорокін указує, що, соціальний стан – це сукупність зв’язків людини з усіма соціальними і професійними групами, а також зв’язки усередині кожної з цих груп [2]. Для визначення становища людини, місця і ролі соціального явища в соціальному просторі необхідно з’ясувати їх відношення щодо інших людей (соціальних явищ), узятих за “точки відліку”. Сам же вибір “точки відліку” залежить від нас: ними можуть бути окремі люди, групи або сукупності груп. Таким чином, враховуючи особливості сучасної ситуації і самостійно вибираючи точки відліку, ми можемо зробити цей метод адекватним й актуальним і в наш час. Складові частини даного методу щодо ОВС такі:

1) розгляд відносин і статусу людини усередині групи (підрозділу, служби) – так званий мікрорівень професійної мобільності;

2) визначення відносин і статусу групи всередині інституту міліції – мезорівень мобільності;

3) визначення сукупності відносин інституту міліції в українському суспільстві – макрорівень мобільності.

Отже, резюмуємо:

- Соціальний стан – це сукупність зв’язків із усіма групами населення й усередині кожної з цих груп.
- Становище людини в соціальному просторі визначається

шляхом встановлення цих зв’язків.

- Сукупність таких груп, а також сукупність взаємозалежностей усередині кожної з них становлять систему соціальних координат, що дозволяє визначити соціальний стан будь-якого індивіда.

Також суспільство, крім стратифікації, характеризується певним соціальним перегрупуванням (міжгрупова та внутрігрупова мобільність), що буває двох видів – горизонтальна й вертикальна.

Отже, взявши за основу концепцію соціальної диференціації та мобільності П. Сорокіна [3], ми можемо описати структуру і закономірності системи професійної мобільності в ОВС України. Однак, щоб зазначені класичні теорії можна було застосовувати для аналізу стану професійної мобільності в сучасному українському суспільстві, необхідно, користуючись історико-порівняльним методом, вивчити особливості соціальної диференціації і мобільності в пострадянських країнах і в Україні зокрема.

Грунтуючись на наукових працях, присвячених даній проблемі, і даних міжнародного дослідження “Соціальна стратифікація в Східній Європі після 1989 року”, можна виділити кілька моментів, що характеризують соціальну мобільність до і після 1985 р. [1].

По-перше, у пострадянських країнах мобільність стає більш інтенсивною: збільшилися кількість і “дальність” переміщень між позиціями соціальної структури в порівнянні з попередніми періодами часу, але майже не змінилося співвідношення між переміщеннями “униз” і “вгору”.

По-друге, з'явилися групи (насамперед менеджери недержавного сектора й у меншій мірі підприємці), представники яких реалізують “прискорені” моделі соціальної мобільності, що раніше були практично відсутні.

По-третє, зростає число переміщень “по колу”. Зазвичай це пов'язано з мобільністю через зміну сфери або типу діяльності. Підсилюється “зворотна” мобільність із груп співробітників державних і адміністративних органів у групи інтелігенції, менеджерів та представників бізнесу різного рівня. “Кругова” мобільність характерна для респондентів, що мають значну “історію”, пов'язану з визначеним типом діяльності. Можна припустити, що “кругові” переміщення — це засіб вимушеної адаптації до мінливих зовнішніх обставин.

У цілому, проаналізувавши ситуацію, ми дійшли висновку, що соціальна мобільність в Україні має таку специфіку:

1. Специфічною рисою соціальної мобільності в пострадянській Україні є переважання спадної соціальної мобільності.

2. Переважання спадної мобільності обумовлене не переміщенням респондентів із груп з більш високим статусом у групи з більш низьким статусом, а зниженням статусу окремих соціальних груп.

3. Соціальна мобільність, як висхідна, так і спадна, спостерігається не за всіма стратифікаційними параметрами. Зокрема, існують групи, що переміщуються одночасно вгору за одними параметрами і вниз за іншими. Такі групи мають перехідний характер, їхня динаміка нестабільна.

4. Мобільність менше залежить від факторів походження в суспільстві,

що трансформується, ніж у суспільстві стабільному, а вплив факторів, що відбивають індивідуальний “внесок” респондента і соціальну мікро- і макросередовище, зростає.

Але найбільш важливими для нас є такі тенденції соціальної мобільності в Україні:

1. Диференційованість мобільності, тобто підвищення статусу усередині групи найчастіше супроводжується зниженням статусу самої групи.

2. В ієрархії цінностей з кінця 1990-х рр. провідну роль відіграє професіоналізація. Статусне зростання усе рідше пов'язується з походженням і формальними освітніми вимогами, але прямо залежить від індивідуальної креативності та бажання реалізувати свій професійний потенціал.

Таким чином, ми бачимо, що вивчення професійної мобільності можливе тільки з врахуванням мікро-, мезо- і макrorівнів. Наявність і розвиток професійних навичок стає домінуючим фактором статусної і професійної мобільності, що обумовлює можливість стабільної й ефективної діяльності як для індивіда, так і для організації в цілому. Зазначена ефективність є прямим наслідком професіоналізації кожного працівника, і нашим завданням є виявлення й опис факторів взаємного впливу професійної мобільності та рівня професіоналізму працівника.

Одним із принципово нових підходів і буде виявлення професійного потенціалу кожного працівника ОВС для визначення та створення таких суб'єктивних і об'єктивних умов, за яких працівник зміг би максимально реалізувати свої здібності. Тому подальшими етапами нашої роботи будуть:

- Більш докладне вивчення механізмів оптимізації профе-

- сійної мобільності в ОВС України.
- Обґрунтування того, як блокування каналів мобільності або штучне обмеження (уповільнення) мобільності прямо впливає на зниження ефективності діяльності міліції і формалізм у її роботі.
 - Вироблення рекомендацій з реформування об'єктивних факторів професійної мобільності, тобто нормативної бази, що регламентує діяльність ОВС України.
 - Створення методики для визначення суб'єктивних факторів мобільності, тобто визначення професійного потенціалу кожного працівника ОВС.
- Усе зазначене повинно допомогти міліції стати гарантом правової і демократичної держави в наш час серйозних соціальних і політичних реформ.

1. *Громова Р.Г.* Социальная мобильность в России: 1985–1993 годы <http://knowledge.isras.ru/sj/sj/12grom.htm>
2. *Сорокин П.* Система социологии. Т.2. Изд. 2-е. – М., 1993.
3. *Сорокин П.* Социальная и культурная мобильность // В.Ильин, Хрестоматия: Теории социального неравенства в западной социологии. – SOCNET, 2000.

Подано до друку 12.09.2005 р.